

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE**

Megjelenik jullus és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

A zsidók utja.

Elnémult-e már a világitélet harsogása, elült-e a borzalmas vérvihar, a mely megrendíti a földet, lelohadt-e a tüzvész, a melynek lángjai felperzselik büszke, szépséges kulturánkat, szerte foszlottak-e a gondok rémes felhői, derűs égen ragyog-e ismét a nap, hogy megkönnyebbült szívű hazafiaknak nem létező problémák megoldásában telhetik kedvük, hogy komolyság hírében álló tudósok megbékült lélekkel kérdésekről elmélkedhetnek, a melyek nincsenek és gyönyört lelhetnek abban, hogy üres óráik kalandos gondolatjai szárnyra kelnek és kiröppenve csendes, biztos, puha, meleg fészkekből, bejárják az országot, izgatva a lelkeket, forrongásba hozva a sziveket?

Egységre, az ellentétek megszüntetésére, a válaszfalak lebontására, az érzelmek és gondolatok összeforrasztására intenek a népiünkre szakadt megpróbáltatások. Életfeltétele a nemzetnek, hogy a hűség és áldozatkészség, a gondok és szenvedések közössége azt a belső egységet teremtsen meg, mely vérszen és viszontagságon túl egymáshoz kapcsolja a sziveket, összeolvasztja az erőket. Nem hűnös merénylet-e éket verni a lelkek közé? Nem oda kell-e irányulnia minden törekvésnek, hogy elháruljon minden akadály, mely ennek az egységnek útját állja, hogy eloszolják minden balvélemény és előítélet, mely az érzelmek összeforrását gátolja? Lehet-e sürgősebb feladatuk azoknak, a kik a szellemek irányítására éreznek hivatást, mint világosságot terjeszteni, mint az igazság vértetében szembe szállani a félreértésekből eredő gyűlölet hatalmaival, mint összetörni fegyvereiket, ledönteni bástyáikat?

Minek írta meg *Agoston Péter* azt a szerencsétlen könyvet, a melynek nem lehet más hatása, mint kiélezni a meglevő ellentéteket és azokat ujjakkal szaporítani, mint késletetni a lelkek egybeolvadásának folyamatát, a melytől a nemzet jövője függ?

Szivesen elhiszszük, hogy nem ellenérvés sugalta irását; minthogy nem akarja, hogy azok sorába állítsák, a kiknek lelkét a gyűlölet vaksággal sújtotta, nem sütjük rá az antiszemitizmus szégyenbélyegét, mely eléktenitené annak homlokát, a ki a szabadgondolkodás bajnokainak táborában

foglal helyet, de ha nem gyűlölet, hát mi az, a mi megmérgezte tollát, ha nem az antiszemitizmus feketesége, hát mi az, a mi besötétíti könyvét?

Megdöbbenő az erkölcsi felelősség tudatának merő hiánya, mely ennek a könyvnek minden sorából kirí. Lehet-e komoly arccal számtalanszor megcáfolt vádakát előráncigálni? Lehet-e alapkönyvei minden ismeretének híjával egy népről itélni, mely mindig szellemi életet élt, a melynek szívében mindig ezeknek a könyveknek lelke lüktetett? Lehet-e történetének legjellegzetesebb mozzanatait a pályáját vezérlő eszmék sejtelve nélkül megérteni? Vállalkozhatik-e utjainak irányítására, a ki előtt fejlődése el van fátyolozva, a ki nem látja pályájának célját és nem vesz tudomást arról, hogy ez a nép egyáltalában milyen értelemben tekinti népnek magát?

Csakis a zsidóság maga van hivatva ama kötelék inivoltának a megállapítására, a mely összekapcsolja tagjait. Ki kobozhatja el erre való jogát? Ki illetékes ellenkezőt állítani, ha ő maga nemcsak szóval, hanem egész életével azt hirdeti, hogy nem más és nem *akar* más lenni, mint *vallása* hiveinek összessége, hogy nem *vendégnek* tekinti magát ama népek földjén, a melyek házukba fogadták, hogy az neki *otthona* legyen?

És a magyar zsidóságot, melyről Ágoston Péter könyve szól, nem tegnap sodorta ide valami történeti hullám. Életének minden gyökérrostjával egybefonódott a magyar néppel, a magyar nemzeti ideálok az ő eszményei, a magyar állameszme, a magyar kultúra iránt való hódolat szólal meg minden törekvésében, érzelem- és gondolatvilágának minden nyilvánulásában és alakulatában. Csak *egy* van, a mi elválasztja a haza többi polgáraitól: vallása. Semmi egyéb. Lehet-e tehát zsidókérdésről szólni? A valláshoz való ragaszkodás meglazítja-e a hazához való hűséget? Van-e nemzeti érdek, mely azt követeli, hogy romboljuk le hitünk oltárait? Templomaink és iskoláink nem tényezői-e a magyar kulturának? Vannak-e vallásos és felekezeti intézményeinknek mellékajtai, a melyeken nemzetellenes törekvések, hazaáruló gondolatok belopódzhatnak? Kárát vallja-e a nemzet annak, hogy a zsidók nem tagadják meg hitüket, jobb fiai volnának-e a hazának, ha kitépnék lelkükből azokat az eszményeket, a melyeknek tiszteletét vallásuk oltotta beléjük, nagyobb, mélyebb, izóbb volna-e honszerelmük, ha meghasonlott, az árulás jegyével bélyegzett lélekből fakadna?

A *nemzet* érdekeinek szempontjából a zsidóság nem probléma és ha egyesekben ismét hangosabban szólal meg a minden alap nélkül szükölködő gyűlölet, ha a sajtónak egyes, hivatásukhoz nem méltó organumai a zsidóság ellen izgatnak, irigységet, ellenérzést és visszavonást szítva, megmértelyezve a gondolkodást és megmérgezve a sziveket, a szellemi vezérségre vállalkozók feladata, a népámitók képéről lerántani az álarcot, eloszlatni az előítéleteket, felvilágosítani az elméket, megcáfolni a hazug vádakot, elnémitani a rágalmat, összhangzó érzelmekben egyesíteni a sziveket. A ki ennek a feladatnak szolgálatában buzgólkodik, a nemzet ügyét kötelezi halára.

Nem bíráljuk Ágoston könyvét. Mélyen fájlaljuk, hogy akadt magyar író, a ki az Eisenmengerek és Rohlingok babérait vágyakozott, a ki a nélkül, hogy számot vetett volna önmagával és a nélkül, hogy cselekedetének előrelátható hatásait mérlegelte volna, a gyűlölet szolgálatába szegődött és táplálékot nyújtott nemtelen indulatoknak. Mélyen fájlaljuk, hogy magyar író neve egy könyvhöz kapcsolódik, mely hamis beállítások, számtalanszor megcáfolt igaztalan állítások és a legszentebb érzelmekben gázoló ráfogások láncolata. Mélyen fájlaljuk, hogy magyar író elméjében megszülethetett az a gondolat, hogy egy mártírok százezreinek vérével megszentelt, a legmagasabb eszmék megvalósítására rendelt, az isteni eredet bélyegét homlokán hordó, az enyészet hatalmaival diadalmasan dacoló vallásnak elárulása próbaköve lehet a hazához való hűségnek. Nem hallgathatjuk el abbeli aggodalmunkat, hogy Ágoston könyve azok szívében, a kik nem ismerik vagy rosszul ismerik a zsidóságot, idegenkedést kelt majd vallásunk híveivel szemben és a hol ellenézés van, azt még fokozni fogja, nem a zsidók, hanem azok hibájából, a kikre hatással lesz, meglassítja tehát majd a szívek összeforrásának a nemzet érdekeinek szempontjából annyira sürgős folyamatát, a zsidóságot azonban nem féltjük. Sokkal erősebb a kötelék, mely vallásához-fűzi, semhogy Ágoston csábító szava megejlhetné lelkét, megrendíthetné hűségét. A valláshoz való ragaszkodás, a felekezetiünkhöz való hozzátartozandóság érzetében egyek vagyunk valamennyien, azok, a kiket zsidó és azok, a kiket nemzsidó zsidóknak nevez. Tiltakozunk az ellen, hogy bárki így csoportosítsa vallásunk híveit és ennek jogosultságát bebizonyítandó, félremagyarázott történeti jelenségek analógiájára hivatkozzék.

A magyar állameszme iránt való hódolatban, a hazához való szeretetben pedig semmivel sem állanak alantabb azok, a kiket Ágoston a zsidó zsidók nevével illet, azoknál, a kiknek zsidóságát nemzsidónak nevezi és nem azt kívánja a nemzet érdeke, hogy a nemzsidó zsidók bontsák fel a zsidó zsidókkal való közösséget, hanem inkább azt, hogy a magyar nemzeti kulturába való beolvadásukat gyorsítsák.

A magyar zsidók útjának ne akarjon senki sem új irányt szabni. Egész életünket és minden törekvésünket magyar nemzetünk és zsidó hitünk ideáljai vezérlik. Erről az utról nem térünk le. Senkinek sem jár elismerés azért, hogy kötelességét teljesíti, de azzal a mélyen sértő ajánlattal szemben, hogy a kulturált zsidók hitük megtagadásával bizonyítsák be nemzeti érzelmeik őszinteségét, ki szabad jelentenünk, hogy hazafias kötelességeinket békében és háboruban egyaránt legalább is annyi hűséggel és lelkesedéssel teljesítjük mint azok, a kik unos untalan fennen hirdetik, hogy a honszerelem bennük öltött testet. A vallási hűség megtörése volna a nemzeti megbízhatóság kelléke és ismertetőjele? Az emberi lélek két legszentebb ügyének kultusza csak a zsidók szívében nem férhetne meg egymás mellett?

Hit és haza, a nemzet és a vallás oltárainak szolgálata lesz ezentul is a magyar zsidóság pályájának irányítója. Ez a zsidók útja.

A rabbi a hitközség vezetőségében.

Már a cím is feltűnő. Hát nem a rabbi vezetője hitközségének? Valójában igen is, nem is, hitközsége válogatja. Más felekezetbeli képtelen, azt megérteni, hogy a kit a törvény, a szokás, a szervezet fejévé tesz az egyházi életnek, az ne vehessen részt a hitközség ügyeinek kormányzásában; ezen visszásság előtte lehetetlennek látszik – a mint tényleg is az. A hitközség oly rendeltetésű közösség, mely a hit szolgálatában és annak ügyei előmozdítására létesült és áll fenn. És ebből ki legyen zárva az az egyén, kit a törvény és a társadalom, de maga ez a közösség is mint a hit képviselőjét tisztel, fizet és ruház fel az őt megillető jogkörrel. De míg a katolikus egyházban a pap minden – l'état c'est moi – a reformátusoknál a törvény akkép intézkedik, hogy a presbiteriumnak a lelkész jelenléte nélkül hozott határozata nem bír érvénnyel, addig a zsidó hitközségekben a rabbi nem tagja sem az előjáróságnak sem a képviselőtestületnek: fizetést húz, tehát nem választható. – Igaz, hogy a miniszter is fizetést kap az államtól és mégis gyakorol némi jogokat az őt fizető államban, de a rabbi, mert oly ügyetlen, hogy nem tud oly tőkére szert tenni, melynek kamataiból fényesen megéllhetne, reprezentálhatna: nem választható be azon testületbe, melyben a vallás ügyeiről, a felekezeti élet megnyilvánulásairól tárgyalnak, határoznak. Így akarta ezt 1868-ban a kongresszus és az ő határozatait elfogadott hitközségek ezt a pontot is átvették és lelkiismeretesen öröködnék fölötte.

Csaknem egy fél százada áll fenn ez a helyzet, bizonyára a hitélet nem kis kárára. Ezen a ferde és szögyenletes állapoton segitendő, tette tehát a rabbiügyesület érdemes elnöke a f. évi március 5-én tartott közgyűlésen azt az indítványt: »Kerestessék meg az Izraeliták Orsz. Irodája, hogy az ügyet terjessze a kerületi elnökök gyűlése elé, ez pedig mondja ki, hogy a rabbi hivatalból tagja legyen hitközsége előjáróságának.«

Lesz-e foganatja ezen kezdeményezésnek, az a jövő titka, annyiban azonban tény, hogy egyetlen rabbi sem volt, a ki nem érezte volna a jelenlegi állapot visszásságát és működésének korlátozását a mai hitközségi alapszabályok szülte helyzet folytán.

Korszerű-e ezen indítvány most, mikor az egyes és az összesség ezer sebből vérezik? Igen, mert minél mostohább a hitközség erkölcsi és anyagi helyzete, annál nagyobb szükség van a rabbi tevékenységének intenzívebb kifejtésére, a sebek gyógyítására, ezt pedig csak akkor fejtheti ki, ha személyesen megjelenhetik abban a testületben, a hol rendelkeznek azon eszközökkel, melyekkel építeni, rombolni, alkotni és létesíteni tudnak valamit.

Ezidőszerint a rabbinak két eszköz áll rendelkezésére. Az egyik a szószék, a másik a toll. A szószék a rabbié! De mit szólna az ekklezsia ahihoz, ha felvinnének oda oly ügyeket, melyek a zöld asztalnál tárgyalandók, melyek ellenkeznek ama feladattal és magasztos hivatással, melyért a szószék a templomnak, az isteniszteletnek egyik legfontosabb alkotóeleme,

hivatva arra, hogy a vallás isteni eszméinek élő hirdetőjévé váljék. A prózai élet igényeinek tárgyalása megrendítené a szószék tekintélyét és ennek az ott hirdetendő isteni ige is kárát vallaná. Ezen fegyverével telhát a rabbi nem állhat. Marad számára a másik: írásbeli beadvánnyal fordulni a képviselőtestülethez, hogy kívánságai fölött ott döntsenek. Igaz ugyan, hogy ez rá nézve a legkényelmesebb, mert esetleg röviden előadhatja óhaját, a többség azzal vagy azonosítja magát és akkor határozattá lesz, vagy elutasítja és akkor nem állott elő az a rabbira nézve igen kellemetlen helyzet, hogy arcban leszavazták, a mi egyaránt bántó reá, mint azokra is hálátlan, a kik őt méltóságában kicsinyítették. Megmarad a tekintélye s éppen ezt akarta a kongresszus megóvni még a rabbik akarata ellenére is. Hisz azelőtt sem vett részt a gyűléseken.

Itt van azonban a punctum saliens. Évtizedek előtt a vallásos érzés oly mélyen gyökerezett a hívek lelkében, még azokéban is, a kik már akkoron is túltették magukat egyes szertartások gyakorlásán, hogy senki sem merészelt valami olyasmit indítványozni, a mi a vallásos tradíciónak ellenére lett volna és a vallásos élet képviselőjét, a rabbit oly tiszteletteljes hódolattal vették körül, hogy kiméleltől nem hívták meg a gyűlésre. A gyűlés előtt azonban a róshakohol és a gondnok hozzá fűradtak, megkérdezték véleménye felől és az ő akaratának voltak a szószólói, a harcosai és a védelmezői – ha egyáltalán valaki merészelt volna fellépni ellene. Nem akarták zavarni tanulmányaiban és vallásos életmódjának gyakorlásában, mert az a helyes elv uralkodott, a mit más is el tud végezni, azt nem kell a rabbinak megtennie. Mily másképp fest a modern korban a hitközség viszonya a rabbilhoz. Tempora mutantur. Az új aera megteremtette a művelt zsidóságot, közép és felső iskolát végzett egyének vették át a hitközségek ügyeinek vezetését, sok minden átalakult a műveltség szellemeiben, bevonult a templomba is a modernség, esztetika, rend, fegyelem, külső disz. Megmagyarosodott a nemzedék és hála a rabbiszemináriium működésének, kapott oly rabbikart is, mely tudományos műveltségével és teológiai ismereteivel egyaránt méltón reprezentálja a hitéletet. De a hívek körében a műveltség terjedésével – sajnos – csökkent a vallás iránt való szeretet, a lélek nincs többé telve vallásos érzéssel, a házból mindinkább kiszorul a régi vallásos szertartás és vele együtt a felekezeti öntudat, a vezetők különösen a más felekezetbeliekkel szemben iparkodnak a vallásos életnek tekintélyt szerezni, önmaguk képmására szeretik idomítani az intézményeket és ezért nem akarják, hogy a rabbi is jelen legyen azoknál a tanácskozásoknál, melyeken a felekezeti élet ügyeit-bajait intézik, mert esetleg nem értene egyet sok oly határozattal, mely nem alkalmas az igazi vallásos élet mélyítésére. Azt mindenki tudja, hogy a modern rabbi, ki ugy tudományos képzettségénél, mint kötelességeinek buzgó teljesítésénél fogva megállja helyét, rendelkezik annyi önállósággal és dacára szűkös anyagi helyzetének: annyi függetlenséggel is, hogy véleményét nyíltan kifejtse és senkitől magát terrorizálni ne engedje ha oly ügyről van szó, melyet felekezeti intézmény-

nyeinek fejlesztésére üdvösnek tart. Minthogy pedig némely basáskodni szerető előljáró ezt nem látná szivesen, a rabbit távol tartja az ügyek vezetésétől.

Azt hozzák fel, hogy a rabbi tekintélyének csak árthatna, ha vele vitatkozni lehetne és esetleg indítványát leszavaznák. Ezt nem fogadhatom el, mert a mai kor rabbija nem tartja magát holmi magasabb lénynek, kivel vitatkozni nem szabad; ez nem a mai felvilágosodott korhoz illő felfogás, hisz a király fenkölt személyén kívül mindenkit szabad bírálgatni, az eszének harcában minden józanon gondolkodó a jobbat helyesli a jóval szemben és senki sem tarthatja magát csalhatatlannak. Ennyi okos világ-felfogást a rabbinál is szabad és kell feltételezni.

Az államhatalom intézkedése folytán a felekezeti iskolaszékbe belekerülvén a rabbi hivatalból, biz ott részt is vesz a munkában tőle elvárható lelkes buzgalommal és bizonyára nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a zsidó iskola oly magaslatot ért el, melyre mindenki csak örömteljes büszkeséggel tekint. Nem árt az ott való megjelenése és a tagokkal való vitatkozása tekintélyének, sem állása méltóságának. A tapintatlanságra és ügyetlenségre van a rabbinak elég tere, nem kell ahhoz épen a tanácsterem. Másrészt az állása hivatásának magaslatán álló rabbi bizonyára tudja majd mindenkoron, hogy mely témához mily hangon miképp kell hozzászólania és mikor követelik a viszonyok az ő távolmaradását.

Mily másképpen lehet egy ügyet ellenezni vagy pártolni, ha a rabbi személyesen vehet részt a tanácskozásban, az esetleges ellenérveket le tudja dönteni és épp tekintélyével sok határozatnak elejét venni, mely a vallásos életnek vagy a felekezet tekintélyének ártalmára lehetne.

Igaz, halljuk mindenütt, vallásos ügyekben kizárólag a rabbi szava dönt. Ez az életben azonban nem valósult meg; a legspeciálisabb vallásos ügyekben is a képviselőtestület vagy az előljárárság hozza meg a döntést és csak ha a rabbi szava a többség szája ize szerint van, hallgatnak rá; ha nem akar tehát ellentétbe helyezkedni hitközsége vezető embereivel, a mi azután már nyílt harcüzenet volna, kénytelen, nehogy sok más dologban koloncot dobjanak lábai elé, akarata megvalósulásától elállani, nem ritkán a vallásos élet nagy kárára.

Törvényes intézkedésre van szükség, mely a rabbinak állásánál fogva biztosítja a vallásos ügyekben való intézkedés jogát és ne legyen mint eddigelé, csupán az elnök vagy a gondnok személyes jóakarataira utalva. Módot kell nyújtani, hogy a vallásos élet fejlesztése céljából ott érvényesítse nézeteit és óhajait, a hol a hitközség ügyeit intézik, hogy azokat személyesen adhassa elő, védve álláspontját és megcáfolva az ellenérveket. Ha az alapszabályok ezt eddigelé tiltották, illetékes helyről történő rendelkezéssel ezen változtatni kell, mert így kívánja a józan belátás és a vallásos élet egészséges fejlődése.

Mohács.

Dr. Flesch Ármin.

Festschrift Adolf Schwarz

zum siebenzigsten Geburtstage 15. Juli 1916. (Berlin und Wien
R. Löwit Verlag 1917.)

A wieni Izs. theol. Lehranstalt nagynevű rektora 1916. július 15-én töltötte be Isten kegyelméből életének 70-ik évét. A háboru, sok jónak és szépnek kegyetlen megrontója, megakadályozta a bécsi rabbiképzőt is abban, hogy ezt a napot nemcsak a saját maga, de az egész osztrák zsidóság és az egyetemes zsidó tudomány fényes ünnepévé avassa. Pedig tagadhatatlan, hogy oly kiváló egyéniség életének nevezetes mozzanata, mint a milyen dr. Schwarz Adolf, a ki korszakokra kiható, fontos és eredményes működést fejt ki, megérdemli, hogy nem csak az illető szűkebb családjának és működési körének bensőséges ünnepe legyen, hanem mindazoké, a kik ugyanazokat a magasztos és szent célokat szolgálják, mint ő. Így bennünket magyar zsidókat különösen közelről érdekelt volna az az ünnep, mert hisz Dr. Schwarz a mi körünkből származott, magyar születésű, itt nyerte kiképeztetésének első alapjait, tehát a magyar zsidóság dicsőségét is jelenti.

Ám ha a mostoha viszonyok kényszerítő hatása alatt el is maradt a nevezetes ünnepély, a mi mindnyájunk számára lelki-erkölcsi veszteséget jelent, mégis lesz az örömdetes évfordulónak maradandó emléke, mert a zsidó tudományos irodalmat oly művel gazdagította, mely becsületére válik mindazoknak, a kik létesítéséhez hozzájárultak. Ez az 578 l. német és 54 l. héber nyelvű tekintélyes kötet, melyet a jubiláns barátai és tanítványai szerettek. Oly díszes mű ez külsőleg és belsőleg, mely a maga nemében ritkítja a párját. Oly előkelő megnyilvánulása ez az őszinte elismerésnek és hódolatnak, mely Dr. Schwarz kiváló és nemes egyéniségének, a magas állású főiskolai igazgatónak és a mélyen járó, nagy tudósnak egyaránt szól, hogy arra nem csak ő lehet büszke, a kit így megtiszteltek, de azok is, a kik ezt a mindennél értékeőbb ajándékot neki nyújtották. A főérdem azonban ebben a páratlan szorgalmu tudósé és kartársé, Dr. Krausz Sámuelé, a kinek tulajdonképpen a Festschrift létrejöttét és valóban nagy sikerét köszönhetjük. Mert nem csak a munkatársakat toborzotta igen ügyesen, a kik igaz lelkesedéssel és szives készséggel állottak rendelkezésére, de – mint alkalmam volt arról meggyőződni – ritka odaadással és fáradtságot nem ismerő buzgalommal végezte a nagy műnek irányítását, rendezését és korrigálását. Legszebb jutalma kétségkívül a Festschrift gyönyörű eredménye, de mi nem mulaszthatjuk el, hogy a zsidó tudományos irodalom és annak barátai nevében elismerésünket és hálánkat ne nyilvánítsuk neki, valamint szerkesztőtársának, Aptowitzer tanárnak.

Sajnálattunkra lehetetlen, hogy itt a Festschrift 40, rövidebb-hosszabb cikkének akármily szűkszavu ismertetését adjuk, azért csak azok címeit közöljük, a mi minden hozzáértőnek eleget mond.

Ime: H. *Redisch*, Der bit hillani und seine Verwendung bei den salomonischen Bauten. Z. *Karl*, Der israelitische Prophetismus. K.

Torczyner, Biblische Miszellen. Th. *Kroner*, Die Misshandlung der Volkfremden eine Entweihung Gottes. J. *Ziegler*, Die Sünde Mord in Bibel und Midrasch. J. *Bergmann*, Geschichte und Legende. A. *Freimann*, Die hebräischen Kommentare zu den 13 Middot des Rabbi Ismael. V. *Aplowitz*, Das Alter der Baraita der 32 Norinen für die agadische Auslegung der Heiligen Schrift. A. *Büchler*, Familienreinheit und Familienmakel in Jerusalem vor dem Jahre 70. L. *Freund*, Ueber Genealogien und Familienreinheit in biblischer und talmudischer Zeit. L. *Blau*, Zur Geschichte des jüdischen Eherechts. S. *Rubin*, Ein Kapitel aus der Sklaverei im talmudischen und römischen Rechte. A. *Abeles*, Alle Israeliten sind Bürgen, Einer für den Andern. S. *Gandz*, Kritische Studien über das Verhältniss des Mišna zu den anderen tannaitischen Quellen. M. *Steckelmacher*, Etwas über die »leichten und schweren Gebote« in der Halacha und Agada. S. *Krauss*, עֲבֵל. Eine neu erschlossene hebräische Vokabel in geschichtlicher Beleuchtung. F. *Perles*, Nachlese zum neuhebräischen und aramäischen Wörterbuch. J. *Löw*, Asphodelus. J. N. *Epstein*, Zur Babylonisch-Aramäischen Lexikographie. L. *Ginzberg*, Beiträge zur Lexikographie des Aramäischen. J. *Theodor*, Die Laazin in den alten Kommentaren zu Bereschit rabba. S. *Klein*, Weinstock, Feigenbaum und Sykomore in Palästina. J. *Taglicht*, Die Dattelpalme in Palästina. L. *Venetianer*, Die Beschlüsse zu Lydda und das Apostelkonzil zu Jerusalem. S. *Funk*, Beiträge zur Geschichte Persiens zur Zeit der Sasaniden. A. *Kaminka*, Die Komposition der Scheeltoth des R. Achai und die Rhetorik in den babyl. Hochschulen. A. *Marmorstein*, Spuren karäischer Einflusses in der gaonäischen Halacha. S. *Posnanski*, Die Anfänge des palästinensischen Gaonats. M. *Rosenmann*, Das Lehrhaus des Rabbi Nissim Gerundi in Barcelona (תלמוד). M. *Braun*, Samson Wertheimers Rabbinats-Diplom aus Eisenstadt. D. *Simonsen*, Dänemark und die Juden in Prag 1745. M. *Schorr*, Die Hauptprivilegien der polnischen Judenschaft. D. *Feuchtwang*, Markus Benedikt (Rabbi Mordechai Benet). B. *Bernstein*, Die Agunafrage im Lichte des Weltkrieges.

A héber rész M. *Guttman*, תורה בתלמוד. Ch. *Tschernovitz*, הגהות למסכת משקין. H. P. *Chajes*, לדרך הלמוד של בעלי התוספות. A. Z. *Schwarz*, אנורת ר' אברהם ב"ר חייא הנשיא. H. *Brody*, פסקי מדר"ח. J. L. *Landau*, שני מכתבים מר' נתן קרוכמל.

Ezek után mindenkinek melegen ajánlhatjuk, szerezzé meg – ha csak teheti – a nevezetes könyvet, nagy örömére, élvezetére és okulására fog az szolgálni.

Megtalálja még a mű elején a szerkesztő körültekintő összeállításában Dr. Schwarz rektor összes eddig megjelent munkáinak pontos jegyzékét, amelyhez azóta az intézet 23. értesítőjében a múlt nyár folyamán megjelent hatalmas munka: »Die hermeneutische Quantitätsrelation in der talmudischen Literatur« járul, melyet Dr. Schweiger e folyóirat tavalyi évfolyamának utolsó számában közölt cikkében már említ és melynek megbeszélését igéri.

Mi csak újból azt kívánhatjuk, engedje a Mindenható, hogy a tiszteletünkre és szeretetünkre méltó jubiláns, ki közvetlenül és még közvetve is oly diszes művekkel gyarapította a zsidó irodalmat, ki oly szerencsés kézzel és szilárd jelleméből folyó erélylyel vezet már 23 éve Ausztria egyetlen rabbiképzőjét, még soká folytathassa áldásos munkásságát a asidóság javára és büszkeségére.

Nyiregyháza.

Dr. Bernstein Béla.

Egyesületi élet.

Az Országos Rabbiegyesület Dr. Neumann Ede elnökletével március hó 4-én választmányi ülést és 5-én közgyűlést tartott, a melyen jelen voltak: Dr. Adler Ignác (Gyula), Dr. Adler Illés (Budapest); Dr. Adler Vilmos (Hatvan), Dr. Blau Lajos (Budapest), Dr. Blumgrund Naftali (Abony), Eckstein Márk (Kassa), Elfer Jakob (Heves), Dr. Engelsmann Izidor (Budapest), Dr. Enten Manó (Kassa), Dr. Farkas József (Budapest), Dr. Feldmann József (Cegléd), Feldmann Mózes (Budapest), Dr. Flesch Ármin (Mohács), Dr. Friedlieber Ignác (Budapest), Dr. Friedmann József (Szászváros), Dr. Frisch Ármin (Budapest), Dr. Funk Sámuel (Pozsony), Dr. Gerstl Ignác (Nagyszentmiklós), Dr. Goldberger Izidor (Tata), Gross Péter (Körösbökény), Dr. Groszmann Zsigmond (Budapest), Dr. Guttmann Mihály (Budapest), Dr. Herzog Manó (Kaposvár), Dr. Heves Kornél (Szolnok), Dr. Hevesi Simon (Budapest), Dr. Kálmán Ödön (Jászberény), Dr. Kiss Arnold (Budapest), Dr. Klein Dezső (Nyitra), Klein József (Szirák), Dr. Klein Miksa (Budapest), Dr. Kriszhaber Béla (Erzsébetfalva), Dr. Kun Lajos (Budapest), Lebovics Hirs (Mitrovica), Lebovics József (Baranya-Mágocs), Liebermann Manó (Budapest), Dr. Niedermann Mór (Budapest), Dr. Péner Miklós (Budapest), Dr. Rosenstein Mór (Nagykikinda), Rosenthal Tóbiás (Bonyhád), Scheiber Lajos (Budapest), Dr. Schlesinger Sámuel (Monor), Dr. Schweiger Lázár (Eger), Scnnenschein Éliás (Ujszentanna), Dr. Spiegel Ármin (Esztergom), Steiner Adolf (Buziás), Dr. Steinherz Jakab (Székesfehérvár), Dr. Vágvölgyi Lajos (Arad), Dr. Weisz Miksa (Budapest), Dr. Weisz Sámuel (Budapest), Dr. Weiszbürg Gyula (Budapest) egyesületi tagok, az utóbbi egyszersmind a Pesti Izrael. Hitközség előjáróságának képviselőjében és Dr. Szabolcsi Lajos szerkesztő és mások mint vendégek.

A választmányi ülés elnök előterjesztésére elhatározta, hogy a közgyűlésnek Mezei Mór, az Országos Iroda elnökének és Dr. Mezey Ferenc, az Iroda alelnökének az egyesület tiszteletbeli tagjaivá való választása iránt javaslatot tesz, azután a közgyűlés napirendjén levő tárgyról tanácskozott és a folyó ügyeket intézte el. A közgyűlés lefolyását a következőkben ismertetjük:

Elnök a közgyűlést héber imával nyitotta meg, melyet a tagok mély áhitattal, állva hallgattak végig. A nemzet dicsőséges harcainak diadalmas befejezéséért és a béke boldog napjainak felvirradásáért könyörgött és azzal

a hő fohászszal zárta az imát, hogy Isten áldása legyen azok törekvésein, a kik a lelkek gondozásának szent munkájára vannak rendelve.

A megnyitó imához elnök következő beszéde kapcsolódott:

Világrázó események új medrekbe sodorják a népek történetét. Minden áldott nap hatalmas átalakulásokkal köszönt reánk, a melyek rányomják tüzes bélyegüket az emberiség sorsára, a melyek új irányokba terelik a nemzetek pályáját, megváltoztatják a szilárdaknak vélt értékeket és érzelmeink és gondolataink világában építenek és bontanak, plántálnak és pusztítanak soha nem sejtett módon, mindeddig ismeretlen méretekben.

De mintha az isteni gondviselés a lelkünket megreszketető világdrama színterén a legelső helyet a mi népünknek szánta volna, mintha éreztetni akarná vele világtörténelmi szerepének egész súlyát, e sorsdöntő napok megrendítő tragikumát tetézte azzal, hogy elvette tőlünk imádatától övezett királyunkat, a kinek fenkölt alakjához mindenkor bámulattal, a reánk szakadt megpróbáltatások között pedig azzal a bizalommal tekintettünk fel, a mely a gyermeket gondos, jóságos atyjához fűzi. Övé első gondolatunk ezen a napon is, az ő neve szólal meg szívünkben, az ő nagy emléke előtt borulunk le hódolattal. Nemes, fenkölt alakja bevonult a világtörténelembe, helyet foglal a legnagyobbak, a legmagasabbak sorában, azok között, a kik a legjobbat akarták és iparkodásukkal a Gondviselés szándékainak szerszámaivá emelkedtek. Nemzetünk évkönyveiben a legragyogóbb lapokon tündöklék neve, azokon, a melyek fejlődésről, haladásról, kulturáról, erőről, lendületről, virágzásról szólnak, a melyeken fel vannak jegyezve a király és a nemzet lelkének egybeömléséből, érzelmeik és gondolatjaik összeforrásából fakadó áldások és midőn kegyeletes hódolattal adózunk dicsőséges emlékének, egyuttal a magyar zsidóság külön hálaáldozatával járulunk eléje azért az atyai szeretetért, a mely nemes szívéből vallásunk hiveire áradt, a meleg jóakarattal és fejedelmi kegyért, a melynek magasértékű tanujeleivel boldogított, a jogokért, a melyekkel felruházott, a méltóságért, a melylyel bennünket a haza polgárainak közösségében, szent hitünket a történelmi vallások sorában megajándékozott, a királyi kegy e megnyilatkozásaiban is egybeforrottnak bizonyulva a nemzettel, a melynek szívében mindenha magas talapzaton fog állani enyészettől óvott emléke.

A dicsőült iránt való hálás kegyeletünk kifejezéséhez pedig kapcsolódik legmélyebb alattvalói hódolatunk ifjú királyunk Ő császári és apostoli királya felsége iránt. Édes reményekkel röpdés a nemzet szíve feléje és első uralkodói cselekedetei biztató jelei annak, hogy lelkében visszhangja lesz mindenkor e nagy szív dobogásának. Bizunk az isteni gondviselésben, hogy megvalósulást fog engedni a nemzet reményeinek, hogy IV. Károly király Ő felsége gyarapítani fogja annak a koronának, a nemzet és a király egysége ama szent szimbólának ragyogását, a melyhez egy évezred dicsőséges emlékei fűződnek, hogy üdvözült királyunk szelleme fogja irányítani pályáját és biztos kézzel vezérli majd nemzetünket a legmagasabb eszmények és célok felé. Legmélyebb alattvalói hódolatunkkal szívünk legmélyebb óhajai szállanak feléje, felséges hitvese és a királyi sarjak felé és lelkünk mélyéből

könyörgünk, hogy a Királyok Királya óvja, vezérelje, áldja, boldogítsa királyunkat és hazánkat.

T. K. Az a remény, hogy nyugodt, békés szívvel, súlyos gondoktól, aggodalmaktól és fájdalomtól ment lélekkel fogjuk folytathatni az utolsó években megkezdett munkákat és hogy gyorsított léptekkel haladhatunk majd kitűzött céljaink felé, nem válhatott valóra. Mindnyájunkra ránehezedik a háború félelmetes sulya, mindnyájunk lelke belereszket abba a világvészbe, melyet Isten reánk küldött, izmos és erős karok is nehezen lendülnek munkára. Tárnyilagos ítélet, de különösen az a jóakarát, a melyet bárminemű közügynek szentelt önzetlen munka bírálójánál fel kell tételeznünk, el fogja talán ismerni, hogy törekvéseink még e nehéz napokban is némi sikerrel jártak, de az én lelkem nagyobb eredményekre vágyódik és úgy szeretném, ha intenzívebb munkára egyesülnének az erők. Fontos feladatok előtt állunk. A háborúval kapcsolatos átalakulások jelentékenyen tágítani fogják a lelkesítő működés mezejét, új utakat kell majd nyitnunk a lelkek felé, nagyon mélyen szántanunk, a legnemesebb magvakat elhintenünk és vetésejüket fokozott buzgósággal és megértéssel gondoznunk, hogy vallásos életünk termékenysége gyarapodjék, ereje és tartalma gazdagodjék. A zsidó lelkesítő kar erre irányuló törekvéseit pedig egyesületünk van hivatva vezérelni. A rabbikar fontos, életbevágó és az általános vallásos és felekezeti élet érdekköréből korántsem kikapcsolható, hanem azt nagyon közelről érintő, azzal szorosan összefüggő, vele egybeszőtt erkölcsi és anyagi érdekei is nagyon komoly és odaadó munkára hívnak, mai közgyűlésünk elég hosszúra nyúlt tárgysorozata csak néhány vonását adja eme legsürgősebb feladatok képének, a melyek megoldást parancsolnak, engedjék, szeretett kartársaim, hogy mai közgyűlésünket azzal a kérelemmel nyissam meg, hogy a reánk háruló munkában meleg érdeklődéssel, hűséggel, szeretettel és buzgalommal részt venni kegyeskedjenek, hogy mindegyikük hozzájáruljon ama célok előmozdításához, melyeknek szolgálatában állunk.

De tanácskozásunkat hadd előzze meg azokról való fájdalmas megemlékezésünk, a kik nem lehetnek már részesei munkánknak és ama pihe-nőre tért jelesek iránt való kegyeletes hódolatunk, a kik nem lelkesítő hivatásban, hanem a felekezetnek szentelt munka más mezején buzgólkodtak a magyar zsidóság eszményi céljainak szolgálatában és hálára kötelezték azt a magas ügyet, melynek gondjai reánk vannak bízva. Két kiváló, nagytehetségű, széles körben nagyrabecsült tagtársunkat Dr. Bárány Józsefet és Dr. Singer Bernátot, továbbá Pserhofer Mózes, Weisz Mózes, Schück Salamon és Deutsch Eliézer Chájim kartársainkat, a talmudtudomány kitűnő művelőit siratjuk és kegyeletünk cipruságát tesszük le koszorus irónknak, Ágai Adolfnak, az Imit felolvasó bizottsága lelkes buzgalmu elnökének, a toll kitűnő mesterének és Lederer Ábrahámnak, a nagyhatású pedagógusnak, számos jeles tanítónk nevelőjének sirhalmára. Tőlük pedig ahhoz szállanak bánatos gondolataink és kegyeletes érzelmeink, a kinek ott domborodik sirja, a hol a világháború fergetege tombol. Dr. *Kelemen* Adolf emlékezetének áldozunk büszke fájdalommal. A hazáért lángoló szíve és a nemzet nagy ügyéért küzdő hősköz

való végtelen szeretete nem türte meg a csendes lelkesi munka békés műhelyében és szárnyaló lélekkel, de törődött testtel a harcok rengő mezőit kereste, hogy buzdítsa, bátorítsa, lelkesitse, ápolja, vigasztalja a hazáért harcoló vitézeinket. A buzgóság és az önfeláldozás mintaképe volt, kartársai és működésének egyéb tanúi bámulattal tekintettek fel hozzá, a gondjaira bizottak rajongó szeretettel csüngtek rajta, lángoló szava magával ragadta a köréje sereglett hallgatók ezreit, felemelte és vallásunk eszméi iránt való tiszteletre készítette nemcsak híveit, hanem mindazokat, a kik áhitattal lesték az igét, melyet avatott ajakkal hirdetett. Működése Isten nevének megszentelése volt és dicsőséges emléket biztosít neki a nemzet, de kiválóan a magyar zsidóság szívében. Hódoló kegyelettel koszoruzzuk meg a nemes szívű, eszményi gondolkodású, hivatásáért lángoló, makkabeus lelkű kartárs nevét.

Ezek után szeretettel üdvözlöm az egybegyűlt tagtársakat, örömmel és mély tisztelettel köszöntöm vendégeinket és megnyitom a közgyűlést. A jegyzőkönyv vezetésére Dr. Kálmán Ödönt, hitelesítésére pedig Dr. Rosenstein Mórt és Rosenthal Tóbiást kérem fel.

A közgyűlés az elnöki megnyitót jegyzőkönyvébe felveendőnek rendelte és a mélyen gyászolt király, valamint a dicső halált halt rabbi emlékét kegyeletesen megörökítette.

II. Elnök rámutatva azokra a nagyjelentőségű feladatokra, a melyeknek szolgálatában az Országos Rabbiegyesület áll és különösen méltatva a rabbikar érdekeit oly közletről érintő problémákat, a melyek a vezetőséget ezidőszerint foglalkoztatják és arra készítették, hogy a rabbikarra sulyosodó nehéz viszonyoknak közepette a közgyűlést egybehívja, azokra a vezérelvekre irányítja a közgyűlés figyelmét, a melyeket működésében követ. Jelesen kifejezésre juttatja abbéli ügyekvését, hogy a rabbikar törekvései számára megnyerje a felekezet világi vezérférfiain. A rabbik érdekeit képviselő egyesület tekintélyének növelését, befolyásának megszilárdítását és a felekezeti közélettel való egybekapcsolását célzó iparkodása csak akkor járhat sikerrel, ha világi vezérférfiaink azt jóakarattal támogatják, ha eloszlanak a meggyökeresedett előítéletek, ha megszűnik a merev elzárkozás és annak helyébe széles körben a rabbikar óhajainak és törekvéseinek megértése, jogos igényeinek elismerése lép. Anyági kérdések állanak most egyesületünk munkásságának homlokterében. De az azok kedvező megoldására irányuló törekvések sikere egyszersmind erkölcsi eredmény is. Csak azoknak helyzetén iparkodnak lendíteni, a kiknek értékét elismerik, a kiknek munkáját megbecsülik. Ezt az Országos Iroda elnöksége részéről egyesületünk fennállása óta mindenkor tapasztaltuk. A legelénkebb érdeklődéssel kíséri működésünket, legmelegebb jóindulattal támogatja törekvéseinket, a megvalósulás felé segíti kívánságainkat és alkalmat nyújt egyesületünknek a felekezeti közéletben való érvényesülésre. Szüntelenül fáradozik a rabbikar érdekében és hálára kötelező odaadással képviseli igazait a kormányhatóságok előtt. A részletezést mellőzve, csak a háborus segély és a korpótlék ügyében kifejtett buzgóságára, a nyugdíj kérdésében tanúsított, annak közeli megoldásával biztató jóakarására mutat rá és megemlékszik arról, hogy neki köszönjük egyesületünk közlönyének nagy anyagi áldozatokat

követelő megjelenését, valamint háborús imádságos könyvünk kiadását. Egyesületünk megbecsülésének és vezetősége iránt való bizalmának értékes tanujele, hogy reá bízta az Országos Hadsegélyző Bizottságtól rendelkezésre bocsátott segély felosztását és újabb bizonyága, hogy a korpótlék céljaira megadott összeg felosztására vonatkozólag tőlünk kér javaslatot, a melyet eljárásában irányadóul kíván tekinteni. Mindezeknél fogva elfogadásra ajánlja a választmány abbeli javaslatát, hogy az Országos Rabbiegyesület Mezei Mórt, az Izraeliták Országos Irodájának elnökét és Dr. Mezey Ferencet, annak alelnökét, felekezeti közéletünk e két nagyérdemű vezérét az egyesület tiszteletbeli tagjaivá válaszsza.

A közgyűlés egyértelmű lelkesedéssel elfogadta az indítványt és hálás elismerésének meleg nyilvánulásai között Mezei Móra és Dr. Mezey Ferencet tiszteletbeli tagokká választotta.

(Vége köv.)

Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet.

Az Izraeliták Országos Irodája az Országos Rabbiképző Intézetnek a dicsőült király nevével való felruházása ügyében a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a következő felterjesztést intézte:

38835. szám.

Nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi Miniszter Ur!

Ő császári és apostoli kir. Felségének I. Ferenc Józsefnek gyászos halála mélységes fájdalommal hatotta át hitfelekezetünket, mely a megdicsőült királyban nemcsak a nemzet nagy uralkodóját, hanem azt a soha el nem muló halálában is örökké halhatatlan fejedelmet gyászolja, a kinek igazságban tüdőklő uralkodói szelleme árasztotta reánk a jogok fényét, a kinek a nemzet akaratával egyező bölcs királyi rendelkezése a zsidó vallásu magyarok polgári egyenjogusítását és hitfelekezetünk recepcióját alaptörvényeink közé emelte, országlása dicső folyamán betetőzván még mindezt több oly legmagasabb elhatározással, melyek a jogegyenlőség elvének fokozatos fejlődésére való hatás mellett hitfelekezetünk intézményeire üdvöt hoztak és a hazai zsidóság iránti kegyelmének minden időn át maradandó bizonyosságai lesznek.

Ezen a hála érzelméből, a magas dinasztia iránti odaadó szeretetből és a nemzet gondolataival bensőleg összeforrt kegyeletből eredő spontán is jelentkezett nagy gyásznak hitfelekezetünk intézményeiben méltóképpen való megnyilvánulása iránt, részben Nagyméltóságod folyó november hó 22-én 15370/1916. eln. szám alatt kelt leiratának vétele előtt, részben pedig ezt követőleg a kellő intézkedéseket megtettük és már megállapíthatjuk, hogy e tekintetben hitfelekezetünk körében minden megtörténik és hogy a végtelen fájdalom megszólalásán és lelkiüdv rendelkezeseken kívül köreinkben máris oly elhatározások érelődtek meg, melyek nemzetünk elhunyt királya emlékezetének örök tisztelete mellett a megdicsőült szellemének megfelelő üdvös köztekinteteket, hazafias, közművelődési és

emberbaráti célokat szolgálnak. Mindezek felől bátorkodunk a gyász első idejét követő időben Nagyméltóságod elé kötelességszerűen jelentést tenni.

Ezuttal a magyar zsidóság lelkéből fakadó, az izr. községkerületi elnökségeknek a vezetésünk alatt álló irodával összhangzó és az elhunyt Felső emléke iránti hódolattól vezetett tiszteletteljes előterjesztéssel járulunk Nagyméltóságod elé.

Ismeretes, hogy az 1849-iki harci események bevégződése után az akkori cs. kir. hadsereg főparancsnokság a polgári ügyekben meghatalmazott biztossal egyetértőleg a szabadságharcban való részvételük miatt a magyarországi zsidó községekre 2,300.000 forintnyi sarcot rótt ki, mely vagyonuk és családi létszámuk arányában az ugynevezett türelmi adó beszedésénél felvett adókulcs alapul vétele mellett volt kivetendő és behajtandó. Az osztrák miniszteri tanácshoz 1850. június havában benyújtott folyamodásra a belügyminiszter hajlandónak nyilatkozott a birsági sarc elengedését javaslatba hozni, de úgy rendelkezett, hogy a zsidók fizessenek be a budai kamarai pénztárba legalább egy millió forintot, hogy ebből egy izraelita vallás és közoktatási alap képeztessek, mely állami kezelés alatt állana és a kormány által izraelita vallási és közoktatási szükségletekre lenne fordítandó.

Az ezt követő hosszas tanácskozások eredményeképp Ő felsége 1850. szeptember 20-án kelt legfelsőbb elhatározással a zsidó községekre és családokra kivetett birságot teljesen elengedte, minden további eljárást e részben beszüntetett, ellenben elrendelte, hogy a magyarországi izr. iskolai és oktatásügy előmozdítására minden vagyonnal bíró izraelita hozzájárulásával egy millió ezüst forintnyi alaptőkéből álló alap létesíttessék.

Az 1852. dec. 1-én kelt további legfelsőbb elhatározás elrendelte, hogy az izr. iskolai és oktatási alap állami alapnak tekintendő és mint ilyen kezelendő. Az alap hovatfordítása iránti javaslatok meghallgatása után Ő felsége 1856. évi március hó 29-én kelt legfelsőbb elhatározásával mint azt Nagyméltóságod miniszteriumának 1872. évi dec. 24-én kelt 33832. sz. leiratából is megállapítható, úgy rendelkezett, hogy ebből első sorban egy *rabbiintézet* állíttassék fel és az országos izr. iskolaalap jövedelmei első sorban a célba vett üdvös intézet felállítására és fenntartására fordíttassanak.

Mellőzve a rabbiképző intézetre vonatkozó egyéb előzményeket, így az alsó tábla 1844. szept. 27-iki ülésében hozott és egy rabbiképezde felállítására vonatkozó javaslatot, mely szintén a rabbiseminarium ügyének országos jelentősége mellett bizonyít, felemlítjük, hogy a magyar és erdélyi izraeliták 1868. évi dec. 10-ére egybehívott egyetemes gyűlés elhatározta, hogy az országos izr. iskolaalaphól egy önálló rabbiképző intézet állíttassék fel és Ő felsége a congressus szabályait, határozatait, tehát a rabbiképző intézet alapítására vonatkozó címe határozatot is 1869. évi június hó 14-én báró Eötvös Lóczy miniszter ellenjegyzése mellett a magyar közjognak megfelelő szentesítési záradékkal kegyeskedett ellátni.

Az 1873. évi május 6-án kelt legfelsőbb elhatározásával pedig Ő

felsége mellőzve az ezen intézet létesítése ellen a felekezet némely részében megnyilvánult ellenzéseket, kifejezetten megengedni méltóztatott, hogy a rabbiképző intézet Budapesten az orsz. izr. iskolaalap költségére állíttassék fel, a mint az Nagyméltóságod 12355/1873. sz. iratából is megállapítható.

Már a fentiekből is kiviláglik, hogy boldogult Ferenc József király Ő felsége uralkodása első éveitől kezdve nagy érdeklődést és jóakaratot tanusított az országos rabbiképző intézet iránt. Az intézet iránti eme kegye fényesen nyilvánult meg akkor, midőn az intézet működését megkezdte. Viszont az intézetet ez vezető tényezőit a fejedelmi kegynek eme jelei mindenkor boldogítóan lelkesítették.

Az 1877. évi okt. 4-iki felséges megalkotójának nevenapjára tüzték ki a hosszú küzdelem után létesült intézet záróköletételi ünnepélyét, melyet a kormány az országgyűlés mindkét házának, az egyházak főhatóságainak és a magyar közélet legkiválóbb tagjainak jelenlétében tartottak meg és már 1877. nov. 15-én legmagasabb látogatásával tüntette ki a király Ő felsége az intézetet, mely látogatás szokatlan tartama, módja és a Felség minden iránt tanusított beható érdeklődése annak idején a közéletben feltűnést és hitfelekezetünkben örömteljes meglepedést keltett.

Az országos rabbiképző intézet és története tehát össze van forrva nagy megalkotójának, elhalt királyunk Ő felségének nevével. Ő felségének akarata létesítette, fejlesztette, magas védelme és pártolása, valamint Nagyméltóságod miniszteriumának mindenkori jóakarata és intézése emelte a hitet, a tudományt, a műveltséget és hazaszeretetet terjesztő és hitközségeink fejlődését előmozdító igazi magyar főiskolává, melynek értékét és munkájának jelentőségét hazánk határain túl is méltatják. Érthető és bizonyára Nagyméltóságod kegyes méltánylásával is találkozik az a hű óhaj, mely a rabbiseminarium nagy fontosságának tudatától áthatott zsidóságban és vezető tényezőiben él és megnyilvánul, hogy ez intézet *Ferenc József király dicső nevével diszítessék és nagy nevéből nevezetessék el* és hogy életbehívójának emlékére innen a vallásnak és tudománynak szentelt hajlékból is örök áldás szálljon.

Oda terjed tehát Excellentiád előtt tiszteletteljes kérelmünk:

hogy méltóztassék Ő felsége IV. Károly király előtt a magyar zsidóság kegyeletos haláljából eredő ama legalázatosabb kérelmünknek szószólója lenni, hogy legfelsőbb engedélyt nyerjünk arra, hogy a budapesti országos rabbiképző intézet ezentul »Ferenc József országos rabbiképző intézet« nevet viselhesse.

Kik is egyébiránt kiváló tisztelettel vagyunk
Budapest, 1916. évi november hó 23-án.

Nagyméltóságod alázatos szolgálói:

Az országos izraelita iroda elnöksége:

Dr. Mezey Ferenc s. k. irodai elnök. Mezei Mór s. k. irodai elnök.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter a következő leirattal értesítette az Országos Iroda elnökségét, hogy Ő felsége a kérelmet legkegyelmebben teljesíteni méltóztatott:

15453/1917. sz.

II.

Ő császári és Apostoli királyi Felsége folyó évi január hó 26-án Hadszintéren kelt legfelsőbb elhatározásával legkegyelmesebben megengedni méltóztatott, hogy az Országos Rabbiképző Intézet a »Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet« nevet viselhesse.

Eriől az Orsz. Irodát 1916. évi november hó 23-án 38835. sz. a. kelt felterjesztésére örvendetes tudomásul vétel és további intézkedés végett értesitem.

Budapest, 1917. február hó 16-án.

Jankovich s. k.

Az 1916. évi háborus segély.

Az Izraeliták Országos Irodájának elnöksége az Országos Hadsegélyező Bizottsághoz intézett következő átiratban számolt el az 1916. évre engedélyezett 40.000 K háborus segély szétosztásáról:

39.275. szám.

Nagytekintetű Elnökség!

A vezetésünk alatt álló iroda által képviselt izraelita lelkészek háborus segélyezése céljaira az Országos Hadsegélyező Bizottság által az 1916. évi augusztus hó 1-én 4062. O. H. B./1916. szám alatt kelt átirat szerint engedélyezett 40.000 K, azaz negyvenezer korona egyszersmindenkorra szóló segélyről van szerencsénk a következőkben elszámolni:

Mult 1916. augusztus hó 6-án 38.079 szám alatt kelt átiratunkban, melyben a nagytekintetű Bizottság áldozatkész elhatározásáért hálás köszönetünket nyilvánítottuk, már jelenteni bátorkodtunk, hogy szóbanforgó összeg szétosztását a rabbik viszonyait első sorban ismerő Országos Rabbiegyesület elnökségére bízuk.

E megbízásunk folytán jelzett segélyösszeget nevezett egyesület elnöksége az arra leginkább rászorult lelkészek között anyagi viszonyaiknak mérlegelésével osztotta szét, illetve hozzánk ezirányban javaslatot tett.

Az Országos Rabbiegyesület elnöksége 1916. évi augusztus hó 27-én 763 1916. szám alatt másolatban idecsatolt javaslata és az ahhoz mellékelt kimutatás szerint 98 rabbi egyenkint 300 K, 25 rabbi egyenkint 250 K és 37 rabbihelyettes egyenkint 100 K segélyben részesült. Utóbb 1916. évi október hó 22-én 905 1916. szám alatt, melynek másolatát szintén csatoljuk, a fennmaradt összegből pótlólag egy rabbinak 250 K, három rabbihelyettesnek pedig 100–100 K segély kiutalványozását kérte.

A segély megállapításáról az egyes rabbikat, illetve rabbihelyetteseket a Rabbiegyesület elnöksége közvetlenül értesítette és utasította őket, hogy bélyeges nyugtáikat az illetékes politikai község előljárósága által láttamozva hozzánk küldjék be.

A segélyeket a nyugták beérkezésének sorrendjében az egyes segélyben részesülteknek postautalványon küldtük meg. Az erre vonatkozó eredeti postai feladóvényeket van szerencsénk ezennel betérjeszteni.

Az Országos Rabbiegyesület által javaslatba hozottak közül Tänzer Henrik volt galgagyörki rabbi részére, miután e hitközség régebben feloszlott és nevezett rabbiminősége megszűnt, a 300 K segélyt, Tullmann

Lázár bolessói rabbihelyettes részére javaslatba hozott 100 K segélyt, miután utóbbi nem jelentkezett, nem utalványoztuk ki.

Az elszámolásunkhoz csatolt jegyzék, a segélyben részesültek eredeti nyugtái éz az elismert összegek megküldését igazoló postai feladóvények szerint a rabbik és rabbihelyettesek között háborus segély címen 39.500 koronát osztottunk szét.

Ezzel szemben rendelkezésünkre állott 39.875 K, minthogy a m. kir. központi állampénztár a nagyméltóságu m. kir. pénzügyminiszter urnak 1916. évi augusztus hó 9-én 15453 P. M. számú rendeletével kiutalványozott 40'000 K-t 1916. évi szeptember hó 28-án 20263 1916. I. szám alatt kelt értesítvénye szerint 125 K helyegilleték levonásával küldte meg nekünk. E szerint tehát:

A) <i>Bevétel:</i>	39.875 K – f
B) <i>Kiadás:</i>	
1. Kiosztott segélyek	39.500 K – f
2. A pénzküldemények körüli portó és egyéb az elszámolásban részletezett kisebb kiadások	90 K 04 f
3. A maradvány fejében az elszámoláshoz csatolt nyugta illetve feladóvény szerint az Országos Rabbiegyesület báró Eötvös József segélyző alapja javára engedélyezettünk	... .. 284 K 96 f

Összes kiadás: 39.875 K – f

Ugy hogy a bevételi és a kiadási tétel egymást fedik és a kezeinkhez kegyesen kiutalt összeg teljesen kimerítettnek mutatkozik.

Bátorkodunk ezeknek előrebocsátásával azon tiszteletteljes kérelmet előterjeszteni:

hogy jelen elszámolásunkat kegyesen tudomásul venni és részünkre a felmentvényt megadni méltóztassék.

Ez alkalmat is megragadjuk arra, hogy a Nagytekintetű Bizottságnak érdemes és anyagi gondok terhe alatt roskadozó rabbi-karunk iránt tanúsított nemes indulatáért mély hálánkat nyilvánítsuk.

Kiváló tisztelettel

Budapest, 1917. évi február hó 12-én.

Az izraeliták országos irodájaja:

Dr. Mezey Ferenc
irodai alelnök.

Mezei Mór
irodai elnök.

113.932/1916. számú B. M. körrendelet.

Az állami anyakönyveknek a lelkészek részéről való betekintheése.

(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének.)

A magyarországi református egyház egyetemes konventje mult évi május hó 23–26. napjain tartott ülésében 99. szám alatt hozott határozatában ismételten azt az óhajtását fejezte ki, hogy az egyházak magasztos céljainak minél hathatósabb munkálása érdekében, az egyházi belső igazgatásnak kellő támogatást nyujtsak abban a részben, hogy a lelkészek az állami anyakönyvek betekintheése által hiveik személyi viszonyai felől megfelelő tájékozást nyerhessenek.

Ugyanaz a kivánság ujabban más oldalról is felmerült.

Az 1904: XXXVI. t.-c. 22. §-a s az »Anyakönyvi Utasítás«-nak idevonatkozólag részletezett utasításokat tartalmazó 30. §-a az anyakönyvek biztonságának és az anyakönyvezés zavartalan ellátásának megóvása mellett bárki részére megadja az anyakönyvekbe való betekintés jogát, s természetesen igénybe vehető a betekintés jogosultsága – a hitélet és az egyházi igazgatás érdekében eljáró – összes felekezetek lelkészei részéről is. Minthogy pedig az egyes egyházaknak különösen hiveik nyilván tartása szempontjából van szükségük az állami anyakönyvek adatainak betekintésére, az anyakönyveknek a lelkészek rendelkezésére bocsátása csak úgy szolgálhatja a kívánt célt, ha a betekintés keretében az is megengedtetik, hogy a lelkészek – saját használatukra – hiveikről feljegyzéseket tehesenek.

Midőn ezeket, mint irányadóul szolgáló szempontokat, tájékoztatásul közlöm, egyszersmind hangsúlyozom, hogy amennyiben az egyházi igazgatás érdekében az anyakönyveknek tüzetesebb átnézése vagy azokból feljegyzések készítése céloztatik, ez csak az egyházi hivatalok igazolt megbizottai által és mindenkor csak a hivatalos órák alatt és az anyakönyvezési hivatalos tennivalók zavarása nélkül végezhető; továbbá, hogy a feljegyzéseknek csak az ugyanazon egyházhhoz tartozó hivekre nézve lehet helye.

Erről alispán (polgármester) urat tudomásulvétel s az állami anyakönyvvezetőkkel,

(csak alispánoknak)

nemkülönb az anyakönyvi közvetlen felügyelő hatóságokkal,

(valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének)

közlés végett azzal értesitem, a maga részéről is hasson oda, hogy a lelkészek által az állami anyakönyvekbe kívánt betekintés elé indokolatlanul nehézségek ne gördítenek.

Budapesten, 1917. évi március hó 2-án.

Sándor János s. k.

Krónika.

Pro patria. Dr. Kelemen Adolf tábori rabbi, fogarasmegyei főrabbi február 19-én elhunyt. Megrendült lélekkel és mélységes fájdalommal emlékszünk meg hőslékü kartársunk haláláról. Csak nemrég szoltunk róla papi működése harmadik évtizedének betöltése alkalmából és minden méltatásnál jobban domborítják ki nemes, idealizmusban és lelkesedésben kifogyhatatlan lényének magas értékét a táborból hozzánk intézett, február hó 11-én irt sorai, a melyekkel a megemlékezést megköszönte. Ide iktatjuk:

Dr. Kelemen Adolf tábori rabbi, 41. Honvéd hadoszt. eu. o. 415. sz. tábori posta. Mélységes hálával köszönöm meg Főtisztelendőségednek örök emlékemet képező sorait, melyekkel nagyon is szerény munkásságomat megtisztelte. Fogadja szívesen ama biztosításomat, hogy itt a vérzivataros háboruban is ott leszek mindenütt, hol magyar nemzetem és zsidó felekezetem java követeli. Törhetetlen munkássággal itt is bizonyítom, hogy én is mint a nemzettestbe olvadt magyar zsidóság szeretem felekezetemet minden felekezetiesség nélkül. Százak és százak épülnek istentiszteleteink alkalmából az ígén, mely életre tanít és fennen

hirdetjük srappellek, gránátok zajában hazánk elkövetkező nagyságát, hatalmát és dicsőségét. A 968 sz. körlevél szíves megküldését kérve, hálás, alázatos szolgálója Dr. Kelemen.

A háboru kitörése után az 52 éves, gyenge testü rabbi önként jelentkezett szolgálatra. Az orosz frontra került és közel két évig önfeláldozással és lángoló lelkesedéssel töltötte be tisztjét. Beszédei gyűjtő hatással voltak, de még sokkal mélyebb nyomokat hagyott a szivekben az a lelkipásztori hűség és szeretet, a melylyel hiveit gondozta. Az igazi lelkiatyát becsülték és szerették benne. Ékes szólása és beszédeinek nemes tartalma nagy vonzó erővel volt más vallású katonákra is, a kik sűrűen jelentek meg istentiszteletein. Belső barátság fűzte a tisztikar tagjaihoz, a kik, midőn egyre súlyosbodó betegsége pihenésre és bajának gyógyítására kényszerítette, a szeretet legmelegebb szavaival hívták vissza a táborba. Minden követ megmozdított, hogy reaktiválását kiküzdje. A román, majd az olasz frontra került, a hol teste végképpen letört. A dutovljei tábori kórházban élte utolsó óráit. Csodálatos lelki erőnek voltak tanúi, a kik végső perceiben vele voltak. Midőn Hirsch Salamon tábori rabbi néhány órával elhunyt előtt azt kérdezte tőle, hogy állapotáról értesítsék-e feleségét és hitközségét, nem engedte meg. Bizott Istenben. Köszönet és üdvözet volt utolsó szava. A halálos ágyon is hős volt.

A palmaágakkal diszitett kórházból temették katonai pompával. Magasrangu tiszték állották körül ravatalát, a hadosztályának kötelékébe tartozó ezredek számos tisztje kísérte végső útján. A kórháznál Dr. *Tauber* Meier hadsereg tábori és Dr. *Deutsch* Ernő hadtest tábori rabbi, a temetőben pedig Dr. *Pullmann* Péter hadosztály róm. kath. lelkész, *Deutsch* Áron Dávid hadtest tábori rabbi és a kórház parancsnoka bucsuztatták meleg bajtársi szeretettel és az emléket megillető hódolattal. Hamvai csak ideiglenesen fognak mostani nyugvóhelyükön pihenni, a mig gondoskodás történik, hogy haza hozzák és a fővárosban helyezték örök nyugalomra.

Özvegyéhez és az Egyenlőség szerkesztőségéhez nagy számmal érkeznek a részvét megkapó nyilvánulásai, a melyek közül Széll József fogarasmegyei főispán és a 41. honvédhadosztály tisztikarának valamennyi tábori lelkésztől aláírt részvétlevelait emeljük ki.

Az Egyenlőségben *Czak* Gyula tart. református tábori lelkész megkapó bensőséggel siratta el.

A nemeslelkű, eszményi gondolkodású hős pap utolsó akciója egy harctéri tóra beszerzése volt. A hadtest tórája ugyanis ellenség kezébe került. Kelemen az Egyenlőség olvasóinak áldozatkészségéhez fordult tehát, hogy egy másiknak beszerzésére nyujtsanak módot. Kérelmére több mint 700 korona gyűlt egybe. Ebből 300 koronát a tóra beszerzésére fordítottak, a fenmaradt összeget pedig Dr. *Szabolcsi* Lajos szerkesztő halára kötelező előzékenységgel az Országos Rabbiegyesület elnökségének bocsátotta rendelkezésre a harctereken küzdő katonáink számára szükséges tórák és imakönyvek beszerzésére.

Kegeylettel és hódolattal őrizzük Dr. Kelemen Adolf dicsőséges emlékezetét.

I. Ferenc József Országos Rabbiképző Intézet. Dr. *Mezey* Ferenc, az Országos Rabbiképző Intézet Vezérlő Bizottságának elnöke a bizottság február havi ülésén közölte Ő felségének ama legfelsőbb elhatározását, a melylyel megengedni méltóztatott, hogy az Orsz. Rabbiképző Intézet a dicsőült király nevét viselje és emelkedett hangú beszédben méltatta annak jelentőségét. A királyi elhatározás, mondá, az egész magyar zsidóság megbecsülése, legbecesebb közintézményének alapjait erősíti és biztosítja. A bizottság lelkesedéssel vette tudomásul a bejelentést és elnök indítványára Dr. *Jankovich* Béla vallás- és közoktatásügyi miniszternek, valamint *Mezei* Mórnak, az Izraeliták Országos Irodája elnökének sikeres eljárásukért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott, az elnököt pedig felkérte, hogy a névváltoztatással kapcsolatos alakszerűségeket intézze el.

Rabbiavatás. Az Országos Rabbiképző Intézetben február hó 12-én, 13-án és 14-én dr. *Bernáth* Miklós, dr. *Niedermann* Mór, és dr. *Péner* Miklós tettek rabbiképesítő vizsgát. A vizsgálóbizottság elnöke dr. *Ventianer* Lajos, tagja pedig dr. *Hoffer* Ármin volt. A vizsgát 15-én az ünnepélycs avatás követte, mely a szokott formák között ment végbe. A magasztos aktust dr. *Ventianer* Lajos elnök és dr. *Blau* Lajos igazgató mélytartalmu avató beszédei tettek emlékezetessé. A jelöltek nevében dr. *Bernáth* Miklós szólt bensőséggel és szónoki készséggel.

Tábori rabbik kitüntetése. A király Schwarz Mózes tábori rabbit a koronás arany érdemkereszttel, *Deutsch* Dávid és *Fischer* Lipót tábori rabbikat pedig a Ferenc József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Örömmel jegyezzük fel a lelkes papok kiváló, önfeláldozó munkásságának legfelsőbb heyről történt elismerését.

Jubileumok. A szeretet és nagyrabecsulés bensőséges és inpozáns megnyilatkozása volt *Liebermann* Jakob lévai főrabbi negyedszázados papi működésének jubileuma. Az idő komolysága és a jubilans gyengékedése szűkebb korlátok közé szorította ugyan az ünneplést, de annál meghatóbb volt bensősége és a rajta végigvonuló meleg hang és szeretet folytán. Február 18-án a küldöttségek hosszú sora köszöntötte a főrabbit. Az ünnepi közgyűlésen, a melyen nagyszámú, diszes közönség jelent meg, dr. *Frommer* Ignác hitközségi elnök üdvözölte és nyujtotta át neki a hitközség értékes ajándékát. *Liebermann* főrabbi láthatóan meghatva a spontán megnyilvánult szeretet és ragaszkodás jeleitől, ékes beszéddel köszöntö meg az ünneplést. A szeretetről szólt, mely a lelkipásztor legdrágább kincse, törekvéseinek tartalma és célja, papi munkája sikereinek alapfeltétele. Az ünnepi alkalomból igaz nagyrabecsuléssel és azzal a meleg óhajjal köszöntjük tudós kartársunkat, hogy ép erőben és egészségben folytassa még sokáig elismeréstől és áldástól övezett működését. A *námesztói* hitközség március hó 8-án ünnepelte meg *Duschinszky* Bernát főrabbi lelkeszi működésének ötvenéves jubileumát. Az ünnepelt iránt való elismerés és hála a tiszteletére tartott díszközgyűlésen bensőséges módon nyilatkozott meg.

Halálozás. Nagy csapás érte a *balmazujvárosi* hitközséget nagynevű főrabbijának, *Fried* Náthánnak, a שׂוֹרֵת פִּי מַרְיָן szerzőjének hirtelen elhunytával. Már fiatal korában tünt fel lángelméjével és bámula:os talmudi ismeretével. Egyike volt az ország legkiválóbb talmudtudósainak és széleskörű irodalmi működésével tisztelt nevet vivott ki magának. Halála napján a hitközség legidősebbik fiát Menyhértet, ki eddig mint arabbi működött mellette, egyhangulag utódjául választotta. Végtisztességén fiaí és veje, továbbá a tiszafüredi, b. szt. mihályi, debreceni, miskolci, nyiregyházi, bősörményi, nánási, újfehértói, szendrői főrabbiak dicsőítették kiválóságát és siatták a zsidóság vesztségét.

Házasság. Jeles munkatársunk Dr. *Pfeiffer* Izsák sümegi rabbi március 4-én feleségül vette Hacker Frida kisasszonyt. Szívünk mélyéből köszöntjük kedves kartársunkat és hitvesét. Isten áldása legyen tüzhelyükön!

Ki tud róla. A Magyar Izrael tavalyi évfolyamának utolsó számában e cím alatt közölt kérdésre több olvasónk is felelt. Dr. *Leimdörfer* Dávid hamburgi rabbi és hitszónok, *Reichardt* Márk körmöcbányai rabbi és *Tauszk* Jakob, a sirlfelirat szerzője unokaöccsének közlése szerint a sirkő a nagybiacsesei temetőben nyugó *Neubauer* Mózes kottesói rabbi építáfiuma. A vonzó egyéniségénél és szellemességénél fogva széles körben tisztelt rabbi a nagynevű oxfordi *Neubauer* Adolf unokafivére volt. Dr. *Leimdörfer* mesterének nevezi és azt írja, hogy a nevető bölcs körülbelül huszonöt évvel ezelőtt megmutatta neki a feliratot, a melyet sirkövére vésní rendelt.

Királyunk Imája gyűrűk. Az Országos Hadsegélyző Bizottság igen izléses gyűrűket hozott forgalomba felejtethetelen emlékü jó királyunk „A király imádkozik“ című kozismert képének dombornyomásával. A gyűrűk, a melyek ezüstből készülnek és 2 koronaért rendelhetők meg a fent nevezett bizottságnál (V. Képviselőház), már eddig is tetemes összeggel gyarapították hadban elesett derék katonáink özvegyeinek és árváinak segélyalapját. A bizottság bizton reméli, hogy most, a midőn nemes királyunk eltávozott az élők sorából nagyközönségünk még melegebben karolja fel e hazafias vállalkozást, a mivel nemcsak a nemes célnak áldoz, de szép emléket szerez meg magának a fenkölt király arcmásában is.

Remény. A „Múlt és Jövő“ közreműködésével Molnár Ernő dr. és Bokor Izsó által szerkesztett ifjusági folyóirat márciusi száma gazdag és változatos tartalommal és pompás illusztrációkkal jelent meg. Az a lelkesedés és öröm, melylyel nemcsak a diákok, — a fiuk ugy, mint a leányok, — hanem a rabbik és a tanárok is a lapot fogadják, mutatja, mily égető szükség volt már egy jól szerkesztett zsidó ifjusági lapra. Előfizetési díja egész évre 8 korona. Szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest, VI. Podmaniczky-utca 6. Mutatványszámot díjtalanul küldenek.

TARTALOM. A zsidók útja. — A rabbi a hitközség vezetőségében. Dr. Flesch Ármán. — Festschrift Adolf Schwarz. Dr. Berstein Béla. — Egyesületi élet. — Ferenc József Rabbiképző Intézet. — Az 1916. évi hábosus segély. — Miniszteri rendelet az állami anyakönyveknek a lelkészek részéről való betekinthezéséről. — Krónika.